

TÜRKÜLERDE TÜRK'ÜN COĞRAFYASI GEOGRAPHY OF TURKS IN FOLK SONGS

MAHMUT DELEN*

Öz

Araştırmada, türkülerde geçen Türkiye dışındaki ülkelerin ve şehirlerin adları, doküman inceleme tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Türkü metinleri, yer adları bağlamında incelenerek elde edilen veriler, temalara ayrılmıştır. Sınıflandırılan veriler, yer adlarının verdiği bilgiler ışığında analiz edilmiş; türkülerde hangi coğrafyaların konu edinildiği, konu edinilen coğrafyaların nasıl tasvir edildiği ve tasvir edilen coğrafyaların türkülerdeki anılma sıklıkları ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle Türklerin vatan kıldığı coğrafyalarda siyasi egemenliği olmasa dahi kültürel birliktelikten kaynaklı olarak bu yerleri türkülerinde konu ettiği görülmüştür. Ayrıca bu bağlamda türkülerin derlendiği yörelerden ziyade metinlerinde barındırdığı yer atfları merkeze alınarak değerlendirildiğinde türkülerin kültürel izlerinin uzandığı coğrafyanın türkü derleme havzasının çok daha ötesine geçtiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkü, Kültür, Coğrafya, Ülkeler, Şehirler.

Abstract

In the search, the names of countries and cities outside Turkey mentioned in folk songs, were analyzed using document analysis technique. Folk song texts in the context of place names were divided into themes. The classified data were analyzed in the light of the information given by the place names; which geographies were the subject of the folk songs, how these geographies were depicted and the mentioning frequencies of the geographies in the folk songs were revealed. Based on the data obtained, it has been observed that even if Turks do not have political sovereignty in the geographies they have made homeland, they make these places the subject of their folk songs due to cultural unity. In addition, in this context, when the cultural traces of folk songs are evaluated by centring on the place references in their texts rather than the regions where the folk songs were collected, it is understood that the geography where the cultural traces of the folk songs extend goes far beyond the basin of folk song collection.

Key Words: Folk Songs, Culture, Geography, Countries, Cities.

Giriş

Dünya yaratılırken, başlangıç nasıl olursa olsun en başta sessizliğin olduğu söylenebilir. Çünkü hareketin olmadığı durumda sessizlik vardır. İlk olarak ses titreşimlerinin hareket ile oluşmasından bugüne kadar müzik ile gürültü kavramları arasında öznel bir algılayış farkı vardır (Çuhadar, 2016, 218). İlk insanların ahenkli bir ses olarak duyduğu melodik seslerin ilkinin kuş sesleri olduğu düşünülür. Kuşların dışında kalan diğer hayvanların sesi, rüzgârın etkisiyle ağaçların ve diğer nesnelerin hareketinin sesi, insanın hazır bulduğu seslerdir. Ritmik ve düzenli tekrarlardan

Araştırma Makalesi / Künye: DELEN, Mahmut. "Türkülerde Türk'ün Coğrafyası". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 111 (Eylül 2024), s. 409-426 <https://doi.org/10.60163/khcbva.1453647> (Tezden Üretilmiştir)

* Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, E-mail: mahmut.delen@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7332-6971.

ilham alarak o sesleri taklit etmeye yönelen insanlar, daha sonra taklitlere yeni ezgiler ekleyerek bu yönlerini geliştirmişlerdir. Zaman içinde insanlar, taklitlerden sıyrılarak yeni üretimlere yönelmişlerdir. Önce bedenini kullanarak müzik yapan sonra da traftaki nesnelere kullanarak müzik araçları üreten insanoğlu, zamanla diğer sanatlarda da özgün üretimler yapmıştır (Eroğlu, 2017, 88). Müzik kavramı ile ilgili filozoflar ve sanatçılar başta olmak üzere tarihte yön verici olarak rol almış pek çok kişi tarafından tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımların ortak noktası, müziğin dil, din, ırk, renk fark etmeksizin ortak bir lisana sahip olmasıdır (Ünal - Haşhaş, 2020, 197). Platon'un, Devlet adlı kitabında müziğin insan yetiştirmekte bir araç olarak kullanılması tavsiye edilir. İnsan yetiştirme çabasının tüm özellikleri ile büsbütün müziğe dayandırılması gerektiğinin öne sürüldüğü esere göre, müzikle yapılan eğitim, en üstün eğitim şeklidir. Çünkü müzik kullanılarak üretilen insana dair değerler, bünyesindeki ritim ve uyum ile ruhu her şeyden çok kavrayarak ruhun derinliklerine işler (Büyükyıldız, 2004, 24).

Halk şarkıları ise herhangi bir müzik kültürü olmaksızın çoğu zaman bir çalgı aletinin niteliklerinden dahi habersiz olan toplumun fertleri tarafından üretilen, sosyal ve kültürel yapı taşlarından biri olarak sayılır. Bu eserlerde halkın beğeni ve değer ölçütlerinden geçen, salt kendi bakış açısıyla içinden gelenleri aktardığı samimi bir üslup vardır (İstanbul, 2014, 2). Halk şarkıları, işlenmiş hâlleri ile pek çok edebiyatçı tarafından eserlerinde kullanılmıştır. Goethe, Alman halk şarkılarını toplayıp işlemiş; İbsen, Peer-Gynt adlı piyesini Norveç halk şarkıları ile süslemiştir. Güzel sanat eserlerinin zengin malzemesi olmak değerini taşıyan türküler ise üretildiği haliyle günümüzde hâlen durmaktadır (Kabaklı, 2016, 181). Halk şarkıları içinde her halkın üretiminin özel yeri olsa da türkülerin yerinin farklı olduğu ifade edilebilir. Çünkü türküler, evrensel olarak *folk songs* olarak adlandırılan halk şarkıları ile derin bir farklılık içerir. Her milletin halk şarkıları olsa da türkü gibi felsefi temellere dayanan halk şarkılarının olmadığı söylenebilir. Zira türküler, diğer toplulukların ümmî olarak nitelendirdiği kişilerce yazılan eserler olmaktan çok öte derin bir birikimle ortaya konulmuştur (Eroğlu, 2017, 79-80). Türküler, halkın hem bu birikimini yansıttığı hem de kültürel kalıcılığını korumak için sığındığı eserlerdir.

Türküler, çeşitli bağlamlarda üstlendiği rollerle Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Müzikal ve edebî boyutu olan sanatsal bir üretim olarak psikolojik, sosyolojik ve estetik bir ifade biçimi ortaya konan türküler, tarihten süzülerek bugüne ve yarına uzanan kültürel bir miras olarak değerlendirilir. Bireysel ve toplumsal yaşamın her anının, her ruh hâlinin yansiyabildiği birer kaynak olmasının yanı sıra birer arşiv belgesi niteliği taşıyan türküler, ortak değer üretme ve üretilen ortak değerleri yansıta bağlamında toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini tanıma ve anlama aracı olarak millî kültürün en canlı varlıklarından birini oluşturur (Çevik, 2012, 16).

Türkülerde coğrafya ile ilgili pek çok unsur bulunur. Uğur (2015)'a göre türküler, coğrafi konum, bölge, yerlilik duygusu, insan-çevre ilişkileri ve yayılım gibi coğrafyanın ana unsurları ile ilgili son derece zengin örneklere sahiptir. Genelde kırsal kesimlerde üretilen türküler, üretildiği yerin gerçeklerine bağlı olarak, coğrafi unsurları çeşitli biçimlerde barındırır. Anadolu insanının gerek doğal yaşamdaki hayatta kalma mücadelesi gerekse doğal coğrafi şekillerin hayat ve duygu dünyasındaki karşılık ile türkü yakma ihtiyacı hissettiği görülür. Türkülerde bu bağlamda doğal coğrafi unsurların yanı sıra beşerî coğrafyanın konusu sayılabilecek olan insanların mekânlara verdiği isimler de çokça yer bulmuştur. Türkülerde geçen doğal coğrafi unsurlar, genellikle bölgenin gerçekliği ile ilgili olsa da ticaret kervanları, göçler, savaşlar, salgınlar, afetler gibi yaşanan bölgenin başka bölgelerle temas kurma imkânını veren

veya zorunluluğunu doğuran farklı coğrafi unsurların da türkülerde yer aldığı görülür. Türküler, kültür taşıyıcısı olduğu için doğal şartlarda anlamlandırılmayacak ilintiler ile coğrafyaların adları geniş bölgelere yayılma imkânı bulmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırma kapsamında TRT repertuarında bulunan türküler incelemeye tabi tutulmuştur. Türkü derleme çalışmaları neticesinde sistemli bir şekilde oluşturulan ve literatürdeki en güvenilir türkü metinlerini içeren arşiv, TRT Türk halk müziği repertuarında bulunmaktadır. TRT Müzik Dairesinin repertuardan derlenen türkülerden seçtiği ve kitap haline getirdiği son çalışma olan TRT Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi'nin tamamı çalışmanın materyalini teşkil etmiştir. Söz konusu kaynak, TRT'nin dijital arşivinde ve çeşitli özel internet sitelerinde daha fazla sayıda türkü metni bulunmasına karşın Anadolu sahasındaki türkülerin yer aldığı en güvenilir kaynak olması sebebiyle tercih edilmiştir.

Araştırma sürecinde veri toplama yöntemlerinden doküman analizi tercih edilmiş olup analiz tekniği olarak tematik analiz, etnografi (kültür analizi), betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizlerden ortaya çıkan veriler, türkülerde geçtiği şekle sadık kalınarak coğrafyalarına göre ayrılmıştır. Bu bağlamda türkü metinlerinden hareketle türkülerde yer alan Türkiye dışındaki ülkeler sınıflandırılarak tematik analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada tematik analiz ile kodlanarak kategorilere ayrılan veriler, içerik analizi, söylem çözümlemesi safhasında türkü metinlerinde saklı olan olgu, durum ve olayların ortaya çıkarılması amacıyla etraflıca irdelenmiştir. Ayrıca türkülerde geçen yer adları ile ilişkili kavramların oluşumu, etnometodolojik analiz ile anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bunların dışında literatürde yer aldığı halde TRT repertuarı dışında kalan türkü metinlerine de ulaşılmış, ulaşılan bu metinlerin bir kısmının gelecekte repertuarda yer alma ihtimalinin olabileceği düşünülerek repertuar türkülleri ile mukayeseler de yapılmıştır.

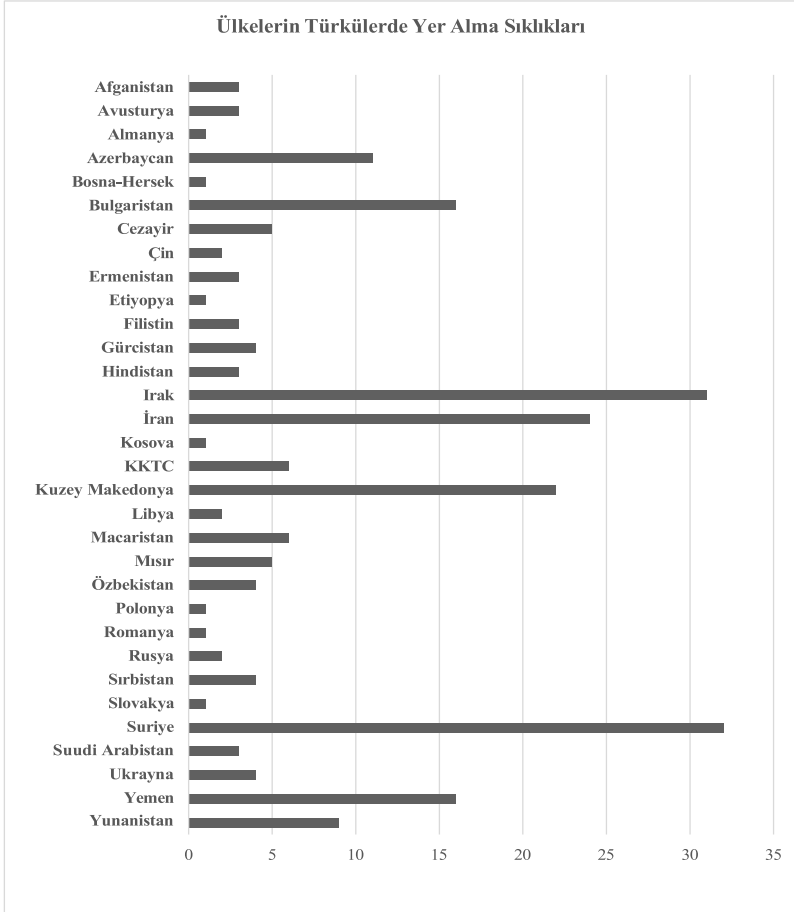
1. Türkülerin Oluşum ve Yayılımı

Dünyada eşine az rastlanır olan çeşitlilik ve zenginlik barındıran türkülerin kaynağının Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri her boy ve aşiretin kendine has müzikal unsurlarının Anadolu'daki kültürel zenginlikle etkileşime girip birleşerek yeni müzikal sentezleri ortaya çıkarması olduğu düşünülür (Büyükyıldız, 2004, 87). Şekil ve içerik bakımından gelişerek günümüze dek ulaşan türkülerin başlangıcı, yazılı dönem öncesine kadar varır. Şaman ritüellerinde ulu güç olarak nitelenen varlıklara karşı yakarıшта bulunmak üzere davullar eşliğinde söylenen ezgisel şiirlerin, türkülerin arketipi olduğu düşünülür. Bu temel üzerine işlenerek uzun yıllar boyunca dinî ve din dışı pek çok türkü, gezici türkü üretici ve yayıcıları tarafından geniş bir coğrafyaya ulaştırılmıştır (Cangür, 2013, 3). Önceleri din ve büyük amaçlı kullanılan müzik, zamanla bu şekilde kültüre dair her alan ile ilişki kurmuştur (Erol, 2012, 6). Bu bağlamda türküler, Anadolu halkının doğumdan ölüme kadar karşılaştığı her türlü olayı, içten gelen duygulanımlarla sözüne ve sazına yansıttığı geleneksel bir müzik türü olarak gelişmiştir (Haşhaş, 2017, 1). Türk halk müziğinin icrası ile birlikte Anadolu'da pek çok müzik kültür ortamı da oluşmuştur. Kürsübaşı, ferfene, sıra gecesi, harfana-ferfene, barana, velime gecesi gibi müzik icra ortamları, halk kültürünü derinden etkilemiştir. Buralarda sanatını icra eden halk şairleri, âşıklar ve mahalli sanatçılar, oluşturdukları içerikler ve anlamlar ile geleneğe dair sayısız

kültürel özellik ortaya koymuştur (Eroğlu, 2014, 4). Örnek vermek gerekirse, ferfene adlı sosyal dayanışma amacıyla düzenlenen toplantılarda kararlaştırılmak üzere çeşitli yöresel konular masaya yatırılırken yemekler yenilerek türküler çalınır söylenmektedir (Uzunöz, 2019, 194). Bu ortamlar ve daha fazlası, türkülerin oluşumuna ve yayılmasına doğal bir ortam sağlamaktadır. Zira türküler, planlanmış biçimde birdenbire yakılmaz. Türkü söylemek için önce kültür değerleri ile dolmak gerekir. Bu kültür ile dolma da insanın yaşadığı zaman içinde hoşuna giden türkülerini zihninde biriktirmesi ile meydana gelir. Günümüzde şehirlerde varlığını devam ettirse de çocukluğunun bir bölümünü köylerde geçirenler şehirde yaşayanlara nazaran çok daha fazla türkü ezberlemişlerdir. Bunun kültürü maruz kalma ile oluşan bir durum olduğu düşünülür. Zira türküler, müzikal olarak bir eğlence aracı olmaktan ziyade bir derdin paylaşarak azalmasında yahut da bir sevincin paylaşarak çoğalmasında işlevsel kılınmıştır (Atmaca, 2020, 138).

2. Türkülerde Yer Alan Türkiye Dışındaki Ülkelerin Analizi

Aşağıda yer alan tabloda türkülerin coğrafyaya yayılımını anlattığı düşünülen türkülerde geçen yer adları bağlamında Türkiye dışındaki ülkeler ve buralarda yer alan şehirler, günümüzdeki ülke sınırları merkeze alınarak sıklıklarına göre verilmiştir.

Şekil 1: Türkiye Dışındaki Ülkelerin Türkülerde Yer Alma Sıklıkları

Araştırmada günümüzde kullanılan ülke sınırları göz önüne alınarak analizler yapılmıştır. Ortaya çıkan bulgular, Türklerin hâkimiyeti altında bulunan ve bulunmayan yerlerin türkülerde yer alması ile ilgili farklı düşünceler oluşturmuştur. Türk hâkimiyeti altında bulunmamış ülkelerin türkülerde uzun süre Türk egemenliğinde kalan yerlere nazaran genellikle daha az yer aldığı görülmüştür. Bu yorumun istisnası olarak değerlendirilen ülkeler de mevcuttur. Bu ülkeler ile ilgili de Türk tarihinin belirli bir döneminde çeşitli meselelerle halkın gündemine girdiği ifade edilebilir. Buna en iyi örneklerden birinin Almanya'nın yer aldığı türküler olduğu söylenebilir. Almanya, yakın zamanda kayıtlara geçen ancak TRT repertuarına henüz girmemiş olan türküler ile çok kez anılmasına karşın TRT repertuarında yalnızca bir kez geçmiştir. Bu türküde Almanya'ya geçim kaygısı ile göç eden Türklerin sıla hasreti konu edilmiştir.

Afganistan, türkülerde Belh şehri ile geçer. Söz konusu türkülerde Belh, uzaklık ifadesi olarak yer alır ve tasavvufi çağrışımlarla zikredilir. Afganistan'ın repertuar türkülerinde geniş yer bulmamasının, Türk hâkimiyetinin bölgede yaşanmamış olmasından kaynaklı olduğu düşünülebilir. Bölge ile ilgili repertuara dâhil olmasa da ilgi çekici olduğu düşünülen farklı bir halk verimi vardır. Bu halk verimlerinin, sonraki dönemlerde türkü tanımı içinde değerlendirilebilecek olduğu varsayılabilir. Afganistan ve çevresinde yaşayan Türkmenler, günümüzden takriben yüz yıl önce Türkmenistan'dan sürgün edilerek Afganistan'a yerleşmişlerdir. Yaklaşık iki milyon nüfusa ulaşan Afganistan Türkmenleri, bölgeyi ikinci vatanları olarak görmüşlerdir. Hayat şartlarının el verdiği ölçüde gelenek ve göreneklerini yaşatmaya çalışan Türkmenler, bazı sözlü kültür ürünlerini çeşitli sebepler yüzünden icra edememeye başlamıştır. Kadınların eğlence araçlarından biri olan düğün türkülerine benzeyen yönleri olan ve *noy noy* adı verilen halk verimleri, bölgede önemli kültürel bir yer tutar. Eğlence esnasında icra edilirken dörtlük sonlarında hep beraber *noy noy* denilen bu eserler, bölgede Türk kültürünün devamlılığına katkı sağlamıştır (Şahin, 2022).

Avusturya, günümüzde kullanılan ismi ile değil; tarihte yer alan Nemçe ismi ile türkülerde yer alır. Yöresel ağız farklılıkları ile Nemse olarak anıldığı da görülen ülke, bu isimler haricindeki bölgeleri ile türkülerde anılmaz. Bu türkülerde ise tarihsel olarak Nemçe'ye meydan okunduğu göze çarpar. Söz konusu türküler, tarih çalışmaları için de kaynaklık teşkil eder. Yıldırım (2003)'ün çalışmasında Nemçe'nin yer bulduğu repertuar türkülleri ile benzer bir tema ve üsluba sahip üç farklı türküden bahsedilir. Bu türkülerin çıkış öyküsü ile repertuar türkülleri arasında bağ kurulabilir.

Azerbaycan ve şehirleri, türkülerde hem mevcut ülke adı ile hem de şehir adları ile geçer. Azerbaycan'ın zaman zaman Azerbeycan şekli de türkü metinlerine yansır. Ülke adının geçtiği türkülerde vatan sevgisini ve toprağın kutsallığını içeren lirik ve epik unsurlar görülür. Ayrıca vatanın azizliğinin ifade edilmesi için Azerbaycan'a anne benzetmesi yapılmıştır. Duygu yoğunluğu yüksek olan ve sevdiğine olan hayranlığın dile getirildiği türkülerde ise Azerbaycan ile birlikte güzelliği övmek için *maral* benzetmesi kullanılır. Azerbaycan, Türkiye Türklerinin kurduğu devletlerin egemenlik sahasında yer almamasına karşın repertuarda kendisine geniş biçimde yer bulmuştur. Bunun sebebi, kültürel bağın ortaklığı ve Türkçenin tarihsel süreç içinde kesintisiz biçimde bölgede kullanılmış olmasıdır.

İki devlet bir millet şeklinde ifade edilen Türkiye ve Azerbaycan arasındaki ilişki, kültürün her alanında kendisini gösterdiği gibi türkü alanında da gösterir. TRT repertuarında bulunan ve Türkiye'de yaygın biçimde bilinen 90 türkünün de bunun yansımaları olduğu ifade edilebilir. Azerbaycan'ın yer aldığı ve ülkenin çeşitli unsurları ile geçtiği türküler, coğrafi özellikler açısından değerlendirildiğinde Türkiye'deki türkülerle büyük benzerlikler gösterdiği görülür. Bitki adları, jeomorfolojik terimler,

hidrografik unsurlar, beşerî coğrafya terimleri, şehir adları, Azeri türkülerine Türkiye’de derlenen türkülere benzer şekilde yansır (Kara, 2016, 396-401). Elde edilen kültür verimlerine karşın Nerimanoğlu (2011)’nun da ifade ettiği gibi bölgede yapılan derleme çalışmalarının sistematik çalışmalara dayanmaması, sahadaki kültür varlığına önemli ölçüde zarar vermiş ve pek çok eserin ortaya çıkarılmadan yitirilmesine sebep olmuştur.

Çin, türkülere Çin isminin yanı sıra Çin-ü Maçin şeklinde ifade edilir. Söz konusu kavram, Kaşgarlı Mahmut’un Divanü Lugat-it-Türk eserinde tawgaç adlı bir maddeyi açıklarken geçer. Çin’in türkülere uzaklık ifade etmenin yanı sıra âşığın sevgilisinin etkileyicilik gücünü anlatmak için bu gücün etkisiyle yıkılan bir yer olarak kullanıldığı da görülür. Türklerin Çinliler ile tarihteki ilişkilerinin yoğunluğuna nispeten ülkenin türkülere az sayıda anıldığı söylenebilir. Bu durum, Anadolu coğrafyasına gelindikten sonra Çin ile kurulan ilişkilerin sınırlılığı göz önüne alındığında anlaşılabilir.

Ermenistan, Erivan ve Gümrü şehirleri ile kendisine yer bulmuştur. Günümüzde ülkenin başkenti durumunda olan Erivan, türkülere *Revan* şeklinde geçer. Gümrü şehri ise askerlerin çıktığı bir sefer anlatılırken geçer. Makas (1987)’in çalışmasında ifade edildiğine göre türküler, Ermeniler arasında eski zamanlarda yaygın olarak bilinip söylenmiştir. Ancak *türkü söylemekten atasının haçını bile tanımadığı* şeklinde asimile olduğu gerekçesiyle kınanan insanların çoğalmasında zamanla bu yaygınlık ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda bazı ülkelerde siyasî ya da dinî baskılar neticesinde türkülerin toplumsal varlıklarını devam ettiremediği düşünülebilir. Gazimihal (2006)’in aktardığına göre tamamı Türkçeden başka bir dil bilmeyen Anadolu Ermenilerinin uzun süre Türklerle bir arada yaşamasına karşın Ermenistan ve şehirlerinin türkülere az sayıda yer alması, bunun örneği olarak değerlendirilebilir. Ermenistan’daki dinî baskılardan dolayı türkü kültürünün bölgede canlı biçimde yaşayamadığı söylenebilir. Balkanlarda Türk kültür ve varlığının uzun dönemler devam etmesine karşın benzer durum buralarda da görülmüştür. Halkbilimine olan ilginin arttığı ve türkü derleme çalışmalarının küresel çapta yaygınlaştığı dönemlerde otoriter yönetimlerin Balkanlardaki pek çok ülkede hâkim olmasının Türk ve Müslüman kültürünü baskı altında tuttuğu öne sürülebilir. Balkanlarda dünyaya gelen Karpat (2009)’ın ifadelerinde geçen destanlar ve türkülerin kimlik korumak için bilinçli olarak söylenmemesine karşın Türkleri diğerlerinden ayıran bir farklılık olduğunun düşünülmesi, bu savın haklılığına dayanak sayılabilir.

Gürcistan, hem ülke adı hem de Tiflis ve Batum şehirleri ile yer bulur. Bu türkülere Gürcistan’ın yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü, hane sayısı, ticaret durumu gibi özellikleri ifade edilir. Ayrıca askeri hareketliliğin yaşandığı da zikredilir. Gürcistan, Anadolu ile ticari ve kültürel alışverişin yaygın görüldüğü bir ülke olmasına karşın komşu ülkelerin çoğuna göre türkülere daha az yer aldığı söylenebilir. Bunda Gürcistan’ın Türk egemenliğine girmemesi ve dininin farklı olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Gürcistan’da yaşayan Türklerin varlığı ise repertuarda yer alan türkülerin haricinde literatüre türkü olarak geçebilecek ürünler ortaya koymuştur. Kalaycı (2009)’nın çalışmasında ifade edildiğine göre Gürcistan’ın Kvemo Kartli vilayetine bağlı Tsalka (Parmaksız) rayonunda yaşayan Urum Türkleri, türküye benzer halk şiirleri ortaya koymuşlardır.

Anadolu’ya çok uzak mesafede bulunan Hindistan, türkülere uzaklığın mübalâğalı anlatımı için kullanılır. Ayrıca Hintli tacirlerin tüm dünyayı dolaşarak ticaret yapması da yer bulur. Çalışmanın materyalinde bulunmayan üç ayrı türküde *lahor şalı* ifadesi geçer. Hindistan’da bir şehir olan Lahor’un bir tekstil ürünü ile anılmasından hareketle Hintli tacirlerin sattığı ürünlerin Anadolu’da bilindiği söylenebilir.

Özbekistan sınırlarında bulunan ve İslam tarihi bakımından çok önemli gelişmelerin mekânı sayılan Semerkant ve Buhara şehirleri yer alır. Özbekistan toprakları da Türkiye Türklerinin Anadolu merkezli kurduğu devletlerin sınırları içinde yer almamıştır. Kültürel pek çok müşterek bulunmasına karşın Özbekistan'ın türkülerde az sayıda yer alması, coğrafyanın uzaklığı ile de ilişkilendirilebilir. Repertuar eserlerinden farklı olarak Muratoğlu (1996)'nun zikrettiğine göre bölgede sıyavuş adı verilen halk verimleri, türküyeye yakın özellikler gösterir.

Günümüzdeki Polonya, Osmanlı dönemindeki adlandırılması ile Lehistan biçiminde geçer. Bu türkülerde bölge, mücadele alanı olarak zikredilir. Polonya, Türk egemenliğinde kalmamasına karşın türkülerin yayılımının genişliği, bölgede çeşitli etkiler oluşturmuştur. Bunlardan biri olarak türküyeye ilgili çalışmalarda öncü isimlerden olan Ali Ufkî Bey'in Polonya kökenli olması ifade edilebilir.

Slovakya, bir türküyeye bireysel bir hikâyeye anılarak Salkuva ile geçer. Bu yörenin bugünkü adı, Salkova olarak anılmaktadır. Tamamı göz önüne alındığında Türk devletlerinin hâkimiyetinde tüm toprakları ile bulunmamış olan Slovakya'nın Çekya ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Çekya'nın Slovakya ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi, ülkelerin ürettiği halk şarkılarında Türklerin konu edilmesi ile desteklenebilir. Balad denilen bu eserlerin, genellikle Türklerin egemenliğine giren bölgelerde oluşturulduğu ifade edilebilir. Bu eserlerde savaş ve Türklerle yapılan mücadeleler yer alır. Bu mücadeleler zaman zaman askerî, zaman zamansa kültürel (Sirovatka, 2019).

İran, ülkenin isminden daha çok Acem Ülkesi şeklinde geçer. Ancak Acem Ülkesi olarak zikredilen bölgenin sınırlarının yalnızca günümüzdeki İran sınırları olduğunu düşünmek isabetli değildir.

Acem tabirinin ilk olarak Araplar tarafından Arap olmayanlar için kullanıldığı bilinir. Sonraları Acem tabirinin İranlılar için kullanıldığı görülse de Acem ya da Acemistan tabiriyle geniş bir coğrafya kast edilir. Osmanlılar, Arap geleneğinde olduğu gibi İran ve ötesini anlatmak için Acem kavramını kullanmışlardır. Bu kullanımın zaman zaman Türkistan coğrafyasını da kapsadığı görülür (Arslan, 1997, 83-87). Ayrıca çeşitli folklor ürünlerinde Acem kelimesi, Azerbaycan Türklerini ifade etmek için de kullanılmıştır. (Aslan, 2014, 198). Dolayısıyla söz konusu yerin kaynaklarda çok daha geniş bir coğrafyayı ifade etmek için zikredildiği söylenebilir. Acem kızları, Acem şalı, Acem kınası gibi tabirlerin görüldüğü türkülerin yanı sıra Kerem ile Aslı hikâyesi içinde önemli yer tutan İran'ın İsfahan şehri, bu yönü ile zikredilir. Başgöz (2013)'ün aktardığına göre yalnızca Kerem ile Aslı hikâyesi tek başına 143 türküyeye içerir. Bu bilgi, bölgedeki halk hikâyelerinin türkülerin gelecek nesillere taşınmasında önemli bir rol üstlendiği destekler niteliktedir.

İran, çok sayıda türküyeye zikredilse de İran ve şehirlerinin yer aldığı türkülerde Anadolu ile bölgenin ayrı değerlendirildiği ifade edilebilir. Acem kızları, şalları, kınası gibi bahis konusu edilen unsurların Anadolu'dan dışarıya bir bakış olarak ifade edildiği düşünülebilir. Bu dışarıdan bakışın, tarihsel dönemler boyunca İranlılar ile Türklerin müstakil devletlere sahip olmasından dolayı olduğu yorumu yapılabilir. Yüzlerce yıldır komşu medeniyetler olması hasebiyle İranlılar ve Türklerin müşterek kültür öğelerinin olduğu da söylenebilir. Çelik (2016)'in çalışmasında repertuar dışındaki türkülerden bir Karadeniz ve bir Tebriz halk verimi ele alınarak mukayese edilmiştir. Kıyas sonucunda İran Türklerinden Cavit Tebrizli'nin seslendirdiği Dağlarda Duman Güzeldir ile Rizeli sanatçı İsmail Türüt'ün seslendirdiği Dursun Kaptan adlı türkülerde ağız özelliklerinin benzerlik teşkil ettiği ve bunun gibi pek

çok misalin iki yörede hüküm süren Türk kültürlerine özgü eserlerde ifade edildiği zikredilmiştir.

Bölgede ortak kültür üretimine katkıda bulunan türkü icraları, İran'da son dönemlerde çeşitli sebeplerle azalmıştır. Bundaki başat faktörlerden birinin İran'da türkü söylemenin mollalarca din dışı görülmesi olduğu söylenebilir (Başgöz, 2013, 374). Tarihsel dönemlerden bu yana İranlılar ile Türkler arasındaki bölgesel rekabet göz önüne alındığında bu engelleme çabalarının dinî olmasından ziyade ideolojik saiklerle olduğu söylenebilir.

Geçmişte Türk hâkimiyeti altında olan Türkiye dışındaki ülkelere bakıldığında genellikle türkülerde Türk hâkimiyetinde hiç bulunmamış yerlere göre daha fazla anıldığı ifade edilebilir. Bunlardan Arabistan hakkında yapılan taramalarda ülke sınırları içinde türkülerde anılan tek yerin Medine olduğu görülmüştür. Müslümanlar için önemli bir karakter olan Fatma Ana, bazı türkülerde Fadime Ana olarak geçmiş ve Medine ile birlikte anılmıştır. Müslümanlıkta en kutsal beldeler olan Mekke ve Medine'nin Arabistan'a bağlı olması, İslam peygamberinin söz konusu şehirlerde yaşamış olması hasebiyle söz konusu yerlerin türkülerde çok kez yer alması gerektiği düşüncesini uyandırabilir. Ancak repertuar türkülerinden hareketle ortaya çıkan sonuçlara göre bu doğrultuda çok az sayıda türkünün yer alması, beklenmedik bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Arabistan ve şehirlerinin anonim halk edebiyatı ürünleri yerine dinî/tasavvufî halk edebiyatında verilen eserlerde geçmesi ile ilişkilidir.

Türkü söylemenin grup dayanışması ve kültürel benliğin benimsenmesindeki önemini anlatan yerlerin başında Bosna-Hersek gelir. Türk kültürü ve sözlü geleneğinin yansımaları olarak türkülerin Bosna ve Balkanlarda günümüzde halen yaşıyor olması, buna örnek olarak gösterilebilir (Korkmaz, 2005). Bosna, hem Anadolu kültürünün Avrupa kültürü ile harmanlandığı bir ülke olarak varlığını devam ettirmekte hem de canlı bir dinî ortam ortaya koymaktadır. Bosna, bir türküde bölgeyi vatan kılmak için mücadele veren askerlerin durumu ile anlatılır.

Bosna, X. Yüzyılın başlarından 1463'e kadar, Hırvatistan'a bağlı bir prensliktir. Fatih Sultan Mehmet, bölgeyi Rumeli Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak Osmanlı topraklarına katmıştır. Sonrasında başlı başına bir sancak ve daha sonra eyalet olarak Osmanlı yönetiminde kalan Bosna, Türk kültürünü özümsemiş bir yerdir. Bu yönü ile Bosna'da türkülerin kültürünün de Bosna halk şarkılarında yaşadığı ifade edilebilir (Korkmaz, 2013). Bu düşünceden hareketle Bosna'nın kendi içinde türkü kültürünü halk şarkıları ile yaşatması hasebiyle diğer coğrafyalardaki yer atıflarında çok sayıda geçmediği yorumu yapılabilir. Bekki (2010)'ye göre Bosna'da çok uzun süre Türklerin kesintisiz olarak kalmasından dolayı bu topraklarda yapılacak türkü derleme çalışmalarında Anadolu'daki türkü varlığının ötesinde, türkülerin ilk hâlleri bulunabilir.

Bulgaristan, çok sayıda şehir ve bölgesi ile türkülerde yer alır. Kara (2015)'nin çalışmasına göre de Rumeli türküleri incelendiğinde söz konusu türkülerin %47'sinin Bulgaristan'a ait olduğu görülmüştür. Bölge halklarının uzun süre aynı ülke sınırlarında birlikte yaşamasının, kültürel ortaklıkları da beraberinde getirdiği söylenebilir. Söz konusu türkülerde gurbette hayata tutunmanın güçlüğü ve göçten kaynaklanan meşakkat anlatıları öne çıkmıştır. Bulgaristan'da bulunan yapıların birtakım özellikleri de türkülerde yer alır. Pirin bölgesindeki evlerin kerpiçten olduğu çöpten samandan şeklinde tasvir edilirken Radalya bölgesindeki bir minarenin yetmiş basamaklı olduğu söylenir. Yapılarının yanı sıra ticaret için merkez konumunda olan yöreleri de

türkülerde zikredilir. Yemen’de yaşanan bir dramın Bulgaristan Kırcaali’nin geçtiği bir türküde anlatılması, bölgelerin birbirine vatan bağı ile bağlı olduğuna dayanak olarak gösterilebilir. Ayrıca çeşitli türkülerde Bulgaristan sınırları içinde bulunan yerlerin anlatımında ağaçların yüceliğinin ifade edilmesi, bölgenin Anadolu insanını tabii güzellikleri ile etkilediği şekilde değerlendirilebilir. Bulgaristan’ın analizinde dikkat çeken başka bir husus ise derelerden söğütlere, taşlardan pınarlara, ikliminden evlerine, ülkenin güzellerinden eşkıyalık öykülerine kadar Anadolu’daki yerlerin geçtiği türkülerde işlenen pek çok konunun aynı biçimde yer almasıdır.

Cezayir, bugünkü ismi ile birden çok defa anılır. Bu türkülerde cihat anlayışı, gurbette yaşamanın zorluğu, sılaya uzaklığın verdiği keder ve kişilerin sevdiklerini artık göremeyeceğine dair oluşan umutsuzluk işlenir. Ayrıca türkülerde Cezayir ve halkı hakkında çeşitli tasvirler yapılır. Evlerinin yüksek oluşu, sokaklarının mermer döşeli olması gibi tasvirlerin yanı sıra halkın ekseriyetle Türkçe bilmediği gibi ifadeler de yer alır. Cezayir’in geçtiği türkülerden bir tanesi olan Cezayir Türküsü, Anadolu’da yaygın biçimde bilinmesi ile diğer Cezayir adının geçtiği türkülerden ayrılır. Cezayir türküsü, dansı ile beraber sohbet, muhabbet, oturak âlemi gibi erkeklere özel eğlence ortamlarında icrâ edilir. Budin, Estargon Kalası ve Genç Osman gibi tarihi türküler benzer şekilde hem yiğitliğin ortak geçmişine ait çağrışımları diriltir hem de icra ortamı vasıtası ile gelecek nesillere aktarır (Mirzaoğlu, 2003, 124). Türküde gençlerin dikkatini çeken bireysel aşk duygularına tercüman olunurken kahramanlık türküleriyle millî duyguların canlı tutulması sağlanır (Çakır, 2013, 160). Duygulu (1991)’ya göre ise Cezayir havası olarak bilinen hava, Anadolu’nun farklı yerlerinde benzer şekillerde yer alır. Bolu, Sivas, Elbistan, Artvin ve Erzurum’da ritmik yönüne varana kadar benzer icralar görülür. Bu analizin, uzak bir coğrafya olsa dahi türkülerin farklı bölgelere ulaşabildiği savını kuvvetlendirdiği söylenebilir.

Etiyopya, eski dönemlerde bölgeye verilen Habeşistan ismi ile anılır. Bölgenin iklim koşulları ve Anadolu’ya uzaklığı dolayısıyla askerler için endişe verici bir yer olduğu söylenebilir. Bir türküde de bu bilgiden yola çıkılarak sevdiğinin Habeş diyarında yok ettiği süvariler, benzetme maksatlı olarak kullanılır.

Filistin, günümüzde kullanılan mevcut ülke ve şehir isimleri ile geçmemektedir. Türkülerde Kenan eli olarak ifade edilen yöre ise Filistin sınırları içinde yer alır. Yakup ve Yusuf peygamberlerin Kenan elinde geçen hayat öyküsü, Türk kültüründe önemli bir yer tutar. Bu öykülerde bazı olayların metaforik bağlamda kullanılmasının yanı sıra telmih sanatı ile de türkülerde ifadeyi güçlendirmek için kullanıldığı düşünülebilir. Ayrıca Türk kültüründe çok yönlü bir kahraman olarak bilinen Koroğlu’nun Kenan elinden geldiği rivayet edilir.

İlkel dönemlerden beri sanata önem veren Iraklılar, sanatla gelişmiştir. Bu yönleri ile sanattan zevk alan ve etkilenen insanlar olarak köklü uygarlıklar ortaya koymuşlardır. Iraklılar, diğer sanatlara olduğu gibi türkülerde de önem vermişlerdir. Irak Müzesi’nde bulunan telli çalgılar, Iraklıların türkü kültürüne verdikleri önemin geleneklerinden ileri geldiği şeklinde yorumlanabilir (Taahsin, 2014, 72). Irak, repertuar türkülerinde bugün de aynı isimlerle varlığını sürdüren Bağdat, Basra, Kerbelâ ve Kerkük şehirlerinin anılması ile yer bulur. Özellikle Bağdat, çok sayıda türküde geçerek diğer şehirlerden ayrılır. Genç Osman hikâyesinin türkülerde anlatılması, uzak diyarlardan turna ile haber sorulması, Ehl-i Beyt sevgisi, evliyaların çokluğu, Bağdat ile birlikte geçer. Kerbelâ’da yaşanan Hazreti Hüseyin’in şehit edilmesi olayı da türkülerde hüznü biçimde anılır. Çölleri, turnaları, çeşitli tarım ürünleri ile de türkülerde zikredilen Irak’ın Türk kültürü için önemli yer tuttuğu yorumu yapılabilir.

Türk folklorunda özellikle Irak Türkmen yöresinde ortaya çıkan türkülerin önemi büyüktür. Hem eğlence törenlerinde hem de başka kültürel ortamlarda icra edilen Irak Türkmen türkülerinin sayısı oldukça fazladır. Irak Türkmen türküleri; Musul, Kerkük, Erbil, Selahettin, Diyale ve Bağdat şehirlerinde icra edilir. Bu yörelerin içinde Kerkük, başta gelir. Bu şehirlere nispeten daha küçük yerleşimler olan Telafer, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Dakkuk, Reşidiye, Mendeli, Hanakin, türkülerin icra edildiği diğer yerlerdir. Bahsi geçen yerlerde günümüzde törenler, düğünler, sünnetler, bayramlar, geziler, kahvehaneler, radyo ve televizyonlar aracılığı ile türkü ve türküye bağlı kültürel unsurlar sürer (İbrahim, 2009, 38).

Günümüzde Karadağ sınırları içinde yer alan ve bugünkü kullanımı ile türkülerde yer alan hiçbir meskûn mahal, repertuarda geçmemiştir. Yalnızca bir türküde geçen Vudova Ovası'nın, Karadağ'ın güneyinde bulunan Budva olabileceği düşünülebilir. Söz konusu türküde askerlik vazifesi sırasında can veren bir gencin öyküsü anlatılır. Karadağ'ın bölgedeki komşusu Bosna'dır. Bosna'nın Osmanlı'da son derece önemli bir yönetim merkezi olmasından dolayı çok uzun dönemler Osmanlı hâkimiyetinde kalmasına rağmen Karadağ, türkülerde az yer bulmuştur.

Kosova da Karadağ gibi çok uzun dönemler boyunca Türk hâkimiyetinde kalmasına karşın yalnızca Prizren şehri ile yer bulur. Bu türküde de bölgede egemenlik için yapılan mücadeleye göze çarpar. Kosova'daki Türk varlığının yok oluşundan müteessir olan türkü yâkıncısı, bu mücadeleye kayıtsız kalan bir Osmanlı Beyi'ni kınar. Bu ifadelerden bölgedeki millet olma bilincinin son derece yüksek olduğu çıkarımı yapılabilir.

Kosova'nın, Türk tarihindeki önemine nispeten repertuar türkülerinde bölgesel önemine nazaran çok kısıtlı yer bulduğu değerlendirilebilir. Türkiye'deki Kosova Türklerinin geleneksel kültürleriyle ilgili yapılan çalışmalarda Kosova Türklerinin atasözü ve deyimlerine, efsane ve menkıbelerine, halk hikâyelerine, bilmecelerine, tekerlemelerine, halk şiiri geleneklerine, inanış ve uygulamalarına, ritüellerine, mevsimlik uygulamalarına, halk inanışlarına, tasavvufî dünya görüşlerine, maddî kültürlerine odaklanılarak yapılan çalışmalar içinde genellikle anonim halk edebiyatı ve halk şiiri ürünleri odak alınmıştır. Bu çalışmalarda Kosova Türk halk edebiyatı metinlerinde Edirne, Şam, Priştine, Serez, Mitroviça, Drama, Trabzon, Üsküp şehirlerinin geçtiği ifade edilmiştir (Muhaxheri, 2017, 125). Türkiye'deki Kosova Türkleri ile gerçekleştirilen derleme faaliyetlerinde bu kadar çok sayıda yer adının zikredildiği halde repertuar türkülerinde Kosova'nın çok az sayıda yer alması ile ilgili siyasi ve ideolojik saiklerin olduğu değerlendirilebilir. Türkü derleme faaliyetlerinin yapıldığı ve halkbiliminin kabul görerek halk verimlerine odaklanıldığı senelerde Kosova ve çevresinde Yugoslavya varlığının farklı etnik kesimlere olan baskısının ideolojik kısıtlamalarla türkü derlenmesini güçleştirdiği yorumu yapılabilir. Tüm baskılara rağmen yine de repertuar dışında derlenen türkülerde Türk kültürünün izleri görülür.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kıbrıs adı ve K.K.T.C. sınırlarındaki üç ayrı şehir ile türkülerde geçer. Kıbrıs'ta meydana gelen bir yangından duyulan ıstırap, bölgede zaman zaman yaşanan içme suyu sıkıntıları ve meyveleri türkülerde yer alır.

Fethedildiği 1571 yılından bu yana Kıbrıs adasında yaşayan Türkler, hem yaşadıkları coğrafyadan hem de adaya Anadolu'dan gelip yerleşen soydaşlarının kültürlerinden etkilenmiştir. Tekkelerin, o dönemlerden bugünlere dek devam eden varlığı sayesinde tekkelerde icra edilen Türk müziği ve buna bağlı olarak Türk kültürü korunmuştur. Kurumsal olarak 1900'lü yıllardan başlayıp yoğunluk kazanan Türk

müziği, ağıt, türkü gibi formların gelişmesini de beraberinde getirmiştir (Öznur, 2011, 293).

Trablus vilayeti anılarak türkülerde geçen Libya da Kıbrıs örneğinde ifade edildiği gibi türkülerin ideolojik bir aygıt olarak kullanılması ile repertuar dışı türkülerde yer bulmuştur. Bu ülkelerde ideolojik tutumlar, halk verimleri üzerinde değişiklikler oluşturmuştur. Bu durum, kimi zaman doğrudan doğruya türkü metni üzerinde değişiklikler olarak görülürken kimi zaman da milli hislerin hareketlendirilmesi için türkülerin doğal yapısında bulunan bazı unsurlar, aşırılık olarak nitelenerek ideolojik değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Türk kökenli topluluklar, Macarların, Macar kültürünün ve Macar halk şarkılarının ortaya çıkışında rol oynamışlardır. Bu sebeple Macar etnomüzikologlar, türkülerini derinden inceleme gereği hissetmiştir (Sipos, 2019, 13-14). Bu incelemeler neticesinde bir arada yaşam kültürünün getirdikleri ve egemenlik mücadelesinden kaynaklanan acılara odaklanıldığı söylenebilir. Büyük göç vesilesi ile Türkler ve Macarlar, Karadeniz'in kuzeyinde, Balkanlarda, Karpatlar havzasında siyasi ve tarihi gelişmelerin bir sonucu olarak bir arada yaşamışlardır. Birbirlerinin dillerinden ve kültürlerinden etkilenen bu halklar, kaybedilen savaşların ve bölgesel rekabetin doğurduğu derin yaralara ozanların ve kahramanların söylediği türküler ile merhem olmaya çalışmışlardır (Esin – Sazak, 2016, 600). Türklerle Macarların kültürel müştereklerinin türkü ve baladlar vasıtası ile görüldüğü söylenebilir. Macar baladlarında Türk imgesi, çalışmanın bulgular kısmında da zikredildiği üzere kişilikler üzerine kurulmuştur. Macaristan'ın yer aldığı türkülerdeki mücadelecilik, baladlara da yansımıştır denebilir.

Kuzey Makedonya, hem ülkenin mevcut ismi ile hem de pek çok yöre ve şehri ile yer bulur. Bu türkülerde Makedonya'nın manevî yönü ile ilgili unsurların yanı sıra tabiat, mimarî ve ticarî işler ile ilgili tasvirler de bulunur. Makedonya sınırları içindeki yer adlarının anıldığı türkü sayısı fazla olmamasına karşın yer adlarının çeşitliliğinin diğer ülkelere nispetle fazla olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda söz konusu türküler aracılığıyla ülkedeki bölgeler hakkında etraflıca bilgi edinebilse de Makedonya'nın yer aldığı türkülerle ilgili, Türk varlığının ülkedeki köklü mazisine nazaran yeterince çok olmadığı söylenebilir. Bunun sebebi olarak bölgede yeterince türkü derleme çalışmasının yapılmaması gösterilebilir. Makedonya'da söylenen türküler üzerine henüz tam manasıyla çok yönlü ve kapsamlı bir araştırma ve inceleme faaliyeti yapıldığı söylenemez. Balkanlarda bilinen Türk varlığı, milattan önceki yüzyıllara kadar gider. Bundan yola çıkarak Balkanlarda tespit edilen türkülerin Anadolu'da derlenen türküleri nazaran çok az sayıda olması, bu konudaki eksikliği ortaya çıkarmıştır denebilir. Makedonya Türk halk edebiyatında yeri çok önemli olan türkülerin içinde en fazla sayıda aşk ve ayrılık türkülerini bulunur (Muhaceri – Şare, 2017, 355-356). Bu temaların ağırlıkta olması, Anadolu'da derlenen türkülerdeki temaların ağırlığı ile benzerdir. Bu benzerlik, bölgede yeterince türkü derleme çalışması yapılması durumunda Makedonya'nın geçtiği türkülerin hem çeşitliliği hem de sayısı bakımından artış olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Mısır, ülkenin ismi ve başkenti Kahire ile anılır. Türkülerin temasına bakıldığında Yusuf peygamberin hayat öyküsü ile ilgili telmihlerin yapıldığı göze çarpar. Mısır'a sultan olmak şeklinde geçen ifade de bu telmih kapsamında değerlendirilebilir. Çalışmada konu edilen repertuar türkülerinde olduğu gibi repertuar dışındaki türkülerde de Mısır'a sultan olmak ve Mısır hazineleri gibi yönetsel merkezî unsurlar geçer.

Hem repertuar türkülerinde hem de repertuar dışında tekrarlanan ve Kur'an-ı Kerim'de aktarılan Yusuf peygamberin kıssası, halkın zihninde derin izler bırakmıştır. Kıssada önce kuyuya atılan sonra hapse düşen, ardından zenginlikleri ile bilinen Mısır'a sultan olan Yusuf peygamberin yaşamından yola çıkarak hayat tecrübesi edinen Türk insanı, sebat ederek işin sonunun hayra çıkmasını dilemenin ve umudun sembolü olarak Yusuf peygamberi görmüştür. Ayrıca Yakup Peygamberin oğlu Yusuf'a duyduğu hasret de sila ve evlat hasreti ile özdeşlik kurularak anlandırılmıştır.

Romanya, Temeşvar yöresi ile yer alır. Temeşvar'ın zikredildiği türküde Türklerin Balkanlardaki varlık mücadeleleri konu edilir. Romanya, repertuar türkülerinde fazla yer bulmadığı halde Türk kültürü ile ilişkileri bakımından güçlü bağlara sahip bir yer olarak değerlendirilebilir.

Romanya'da Osmanlı etkisi ile birlikte İslam ahlâkını yakından tanıma imkânı bulan halkın bir kısmı toplu olarak din değiştirerek Müslüman olmuştur. Dinsel bu yakınlaşma, akrabalık ilişkileriyle perçinleşerek bölgede zengin bir kültür çıkmasına ortam hazırlamıştır. Yeme-içme, giyim-kuşam gibi günlük hayatın esas unsurları ile müşterekler oluşan halklar, türkülerden atasözlerine kadar Müslüman-Türk yaşam tarzının çeşitli unsurlarını yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir. Kimi bölgelerde, ırkı Slav olduğu halde İslam dinini seçen ve farklı diller konuşan bu gruplar, Anadolu'yla Batı arasında kültür birlikteliği kurmuştur. Son dönemlerde, bölgede yaşayan Müslüman-Türk nüfusun azalması, göçe zorlanması, etnik katliama uğraması gibi zorbalıklara uğramasına rağmen temelleri 500 yıl önce atılan mevcudiyetin izleri hâlen silinememiştir (Bozkurt, 2008, 23).

Sırbistan, Belgrad ve Preşova ile yer bulur. Belgrad Kalesi'nin aşılma, türküde vurgulanan bir zorluk olarak ortaya çıkar. Ayrıca kale, yapısı ve çevresindeki yerler bakımından da tasvir edilir. Repertuar türkülerinde olmayan ve bölgede söylenen türkülerde ise Sırpça, Hırvatça ile beraber Türkçe ünlemlerin olduğu ve kelimelerin yer aldığı türküler vardır. Sırbistan dolaylarında bu şekilde türkülerin bulunması, bölgede çok daha fazla sayıda repertuara girebilecek özgün türkülerin bulunabileceğini düşündürülebilir.

Suriye hem ülkenin ismi hem de şehirleri ile çok sayıda türküde yer alır. Rakka şehrinin Irakka şeklinde anılması, Suriye ile Anadolu arasında ticaret sürdüren kervanların hareketliliği, yakın coğrafya olması sebebiyle cereyan eden aşkların hikâyeleri, göç nedeniyle oluşan gurbet acıları, coğrafyadaki birtakım eğlenceler, tasavvufî karakterler, coğrafya ve tabiat unsurları, Suriye ve şehirleri hakkındaki çeşitli konular öne çıkar. Ayrıca bölgede yaşayan insanların etrafında oluşan şahsî hikâyeler ve boylar gibi insan toplulukları hakkında da türküler yakılmıştır. Söz konusu türkülerdeki çeşitli temalar ve aktarılan kişisel öykülerin Türk ve Suriye halkları arasındaki müşterek kültürü yansıttığı öne sürülebilir.

Ukrayna, Hotina, Kırım, Sivastopol ve Vinisa şehirleri ile geçer. Bu türkü metinlerinde, bölgenin Türkler tarafından düşmana gövde gösterisinin yapıldığı bir yer olarak anlam bulduğu düşünülebilir.

Hem türkülerde hem de Ukrayna halk şarkılarında pek çok müşterek göze çarpar. Bu halk verimlerinde tabiatın hâli, âşığın hâliyle uyum içindedir. Bitkiler, âşığın irtibat kurduğu, dertleştiği, benzetildiği nesne olarak ön plandadır. Türkülerde ve Ukrayna aşk temalı halk şarkılarında gül, meşe, üzüm, armut, buğday, elma, erik, kavak, kiraz ve bitki sembolleri ortaktır (Fikaniuk, 2022, 116). Bu ortaklıkların, Türklerin bölgeye uzun bir süre egemen olmasının dışında bölgesel yakınlıkla da ilgili olduğu söylenebilir. Örnek vermek gerekirse bir Ukrayna halk şarkısında da sevgili,

güle benzetilir.

Yemen, çok sayıda türküde yer alır. Yemen'in geçtiği türkülerin içinde önemli yer tutan bir türkü, varyantlaşarak ufak değişikliklerle ya da hiç değişmeden ağır farklılıklarına dayanan ayrımlarla çeşitli yörelerde söylenir. Bu türkünün, türkülerin yörelere taşınması esnasında ve sonrasında uğradığı değişimleri ortaya koyması bakımından iyi bir örnek olduğu düşünülebilir.

Yemen kahvesinin türkülerde çok kez yer almasının yanı sıra iklim koşulları da zikredilir. İklimi, Anadolu'ya nazaran daha sıcak olan Yemen'in Türk insanı için çile dolu bir yer olduğu, türkülerde askerlerin yaşadığı sıkıntılardan yola çıkılarak söylenebilir. Ayrıca Huş Kalesi de bahse konu edilen bir yerdir.

Yemen, Osmanlı'nın düzenini sağlamakta en çok zorlandıkları bölgelerden biridir. Bölgede çıkan ve tarihe Yemen isyanları olarak geçen başkaldırı hareketleri, Türk tarihindeki en olumsuz gelişmelerden biridir. 1870'ten Yemen'in Osmanlı hâkimiyetinden ayrılma tarihi olan 1918 yılına kadar geçen uzun süre boyunca Yemen'de meydana gelen olaylar, Türk Milleti'nin hafızasında çok acı izler bırakmıştır. Osmanlı sınırları içindeki çeşitli yörelerden Yemen isyanlarını bastırmak için gönderilen askerler ve onlardan geriye kalan anılar, Yemen'i uzaklığın, ayrılığın, hasretin, hastalığın adı olarak Türk zihin dünyasında ölümün diğer bir kodlaması biçiminde ortaya koymuştur. Büyük Osmanlı coğrafyasının her bölgesinden askerler geldiği için Yemen Türküleri, bu yönü ile çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Özkan, 2019, 1).

Yunanistan'ın pek çok şehri, türkülerde farklı temalarla geçer. Aşk hikâyeleri, tabiat özellikleri, kişisel öyküler, dinî söylemler, hapishaneler ve tarım gibi çeşitli konular, bunların başlıcaları olarak sıralanabilir.

Kendi iradeleri dışında geldikleri yerlerde yeni yerleştikleri köy ve şehirlerde yaşamaya çalışan Rum mübadiller de sosyo-kültürel sorunlar yaşamışlardır. Kendilerine yabancı topraklarda yaşadıkları olumsuzlukları çeşitli yollarla ifade eden insanlar, yaşanan mübadele ve yerleşilen yerlerdeki sorunların yer aldığı halk ezgilerini ortaya koymuşlardır. Mübadele Türküleri adı verilen bu eserler, genellikle ağıt türündedir. Mübadele kararının duyurulması, evlerin sayılıp tespit edilmesi, yarım kalan hayatların ifadesi, yolculuklarda yaşanan ölüm ve diğer ziyanların yer aldığı, yerleştikleri yerlerdeki sorunlar ve arkalarında bıraktıkları vatanın hasreti gibi konular, bu türkülerde ele alınmıştır (Söylemez, 2019, 2259). Repertuarda yerini almayan ve son 100 yıla ait sosyal meselelerle gelişen türkülerin bölgedeki varlığı, türkülerin kültürel yansıtma rolünün iyi bir örneği olarak kabul edilebilir.

Sonuç

Elde edilen veriler ışığında Türklerin vatan bildiği coğrafyalarda siyasi egemenliği olmasa dahi kültürel birliktelikten kaynaklı olarak bu yerleri türkülerinde konu ettiği görülmüştür.

Türkülerin ayrıca kültürel coğrafyanın işaretlenmesinde merkezî metinler sayılabileceği ifade edilebilir. Zira türküler, derlendiği yörelerden ziyade metinlerinde barındırdığı yer atıfları merkeze alınarak değerlendirildiğinde türkülerin kültürel izlerinin uzandığı coğrafyanın türkü derleme havzasının çok daha ötesine geçtiği görülmüştür. Özetle Türk tarihi açısından önemli bir kaynak mahiyetinde olan ve somut olmayan kültürel mirasların içinde müstesna bir değer taşıyan türküler sayesinde kültürel yayılımın bugünkü bilinen siyasi sınırların çok ötesine ulaştığı

değerlendirilmiştir.

Suriye ve Irak, diğer ülkelere kıyasla türkülerde daha sık yer almıştır. Bu ülkelerin Anadolu'ya komşu coğrafyalarda bulunmasının bu kadar çok anılmalarında etkili olduğu söylenebilir. Coğrafi yakınlığın yanı sıra Suriye ve Irak topraklarının çok uzun dönemlerdir din birliği vesilesi ile kültürel müştereklerin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Ayrıca Suriye ve Irak ile gerçekleştirilen ticari faaliyetler de halkların birbirlerine yakınlaşmasına ortam hazırlamıştır. Suriye'nin yer aldığı türkülerden bir tanesi olan Ezo Gelin türküsü dahi tek başına pek çok kültürel müşterek oluşturmuştur. Hem Anadolu'da hem Suriye'de zorlu bir hayat sürdürdüğü rivayet edilen Ezo Gelin hakkındaki çok sayıda anlatı, türkü aracılığıyla ortaya konmuştur. Bu durum, insanların yakın coğrafyalarda kişisel ve sıradan görülebilecek hayat öyküleri aracılığıyla dahi kültürel ortaklıkları artırarak halk verimlerine katkıda bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Tek bir türkü üzerinden günümüze dek uzanan halk verimlerinin hikâyeler, tiyatro ve sinema eserleri ile yeni üretimlere ilham kaynağı olmasının türkülerin coğrafyalar arasındaki gücünü gösterdiği düşünülebilir. Irak'ın geçtiği türkülerin yanı sıra Irak'ta söylenen türküler, Anadolu'daki türkülerle neredeyse aynı özelliklere sahiptir. Pek çok türküde görülen biçim ve tema ortaklıkları, günümüzde kurulan sınırların kültürel sınırları ifade etmediği şeklinde değerlendirilebilir. Suriye ve Irak'ın ardından İran gelmiştir. Suriye ve Irak'ın aksine İran, hiçbir zaman Türk hâkimiyetine tam olarak girmemiştir. Buna karşın İran'ın bu kadar çok türküde yer alması, yönetsel egemenliğin türkülerdeki anılma sıklığını her zaman doğru orantı ile etkilemediği sonucuna ulaştırmıştır. İran, inanç birlikteliği olmasına karşın Anadolu ile yer yer mezhebî ve bölgesel hâkimiyet mücadelesine girmiştir. Bu rekabete karşın bölgede bulunan Türk varlığı, ticaret ürünleri vasıtası ile kurulan iletişim, bölgeleri birbirlerine karşı kültür alışverişini sık yapar noktaya getirmiştir. İran ve ötesini karşılamak için kullanılan Acem kelimesi, bir coğrafya adı olarak ifade bulmuştur. Bu isimlendirme Anadolu ile söz konusu coğrafyanın farklı görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. İran'ın sonrasında ise Makedonya, Bulgaristan ve Yemen gelir. Bu ülkelerin üçü hakkında da türkülerde anımları hususunda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Makedonya ve Bulgaristan, Müslüman nüfusa sahip olsalar da hiçbir zaman Anadolu ile tam bir din birliğine sahip olmamışlardır. Buna karşın türkülerde çok kez yer almaları, din birliği olmasa dahi birtakım kültürel ortaklıkların kurulabileceği şeklinde yorumlanabilir. Makedonya'da Türk varlığı çok eski dönemlere dayandırılır. Bu sebeple türkülerde Makedonya'nın çok kez anılmış olması, beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Araştırmada Makedonya'ya bağlı çok sayıda farklı yerin türkülerde yer aldığı görülmüştür. Buna mukabil en az Anadolu'daki kadar eskiye dayanan bir Türk varlığına sahip olduğu rivayet edilen Makedonya'nın çok daha fazla türküde yer almasının da beklenen bir sonuç olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda alanda yapılacak derleme çalışmalarının artırılmasının daha fazla türküye ulaşılmasını sağlayacağı öne sürülebilir. Bulgaristan'ın yer aldığı türkülerde de Anadolu'nun yer aldığı türkülerle pek çok bakımdan özdeşlik görülmüştür. Biçim ve içerik bakımından benzerlikleri olan türkülerde orijinal farklı içerik ve benzetmelerin kullanılması, bölgenin kültürün taşınmasının yanı sıra kültürün üretildiği bir yer hâline geldiğini düşündürmüştür. Türkü yakılması ile oluşan kültürün aynı şekilde alınmayıp üzerine coğrafyaya bağlı farklılıkların eklenmesinin kültürün canlı biçimde yaşandığı düşüncesinin dışında anlamları olduğu söylenebilir. Coğrafyanın türkü yakılmasında ve kültür taşınmasındaki önemli rolü, bunlardan bir tanesi olarak değerlendirilebilir. Ardından türkülerde en çok yer alan ülkeler, Yemen ve Azerbaycan'dır. Yemen, çok uzak bir coğrafyada bulunmasına karşın çeşitli ticarî

ürünler ile birlikte anılması, zorlu doğal şartlara ve iklim koşullarına sahip olması dolayısıyla türkülerde çok kez yer almıştır. Osmanlı döneminde bölgede çıkan isyanlar, askerlerin yaşadığı büyük zorluklar sebebiyle Yemen'in öneminin Türk insanı için arttığı söylenebilir. Halkı derinden etkileyen hadiselerin türkülerde genişçe yer bulduğu yönündeki savı destekler mahiyetteki veri, Yemen'in yer aldığı türküler aracılığı ile ortaya konmuştur. Azerbaycan, Anadolu ile kültürel ortaklığı hem etnisite hem de din bakımından yüksek olan ülkelerden biridir. Bu ortaklık, TRT repertuarında çok sayıda Azerbaycan menşeli türkünün bulunması ile görülmüştür. Azerbaycan sahasında kendilerine has halk şarkılarının bulunmasına karşın türkülerde de ülkenin şehirleri ile birlikte çok kez anılması, kültürel birlikteliğin ifadesi sayılmıştır.

Türkülerde en fazla anılan ülkelerin yanı sıra az sayıda türküde geçen bazı ülkeler de dikkat çekmiştir. Kültürel müştereklerin çokluğuna rağmen çalışmada az sayıda türkü ile yer alan ülkelerin olduğu görülmüştür. Bu sonuçlarla ilgili her bir ülke özelinde farklı sebeplerin öne çıktığı söylenebilir. Arabistan, İslam peygamberinin yaşadığı coğrafyaları bünyesinde barındırdığı halde az türküde yer almıştır. Buna sebep olarak halk verimlerinin farklı türlerinde bu coğrafyaların daha çok anılması öne sürülebilir. Yakın zamanda literatürde yer alan ancak henüz repertuara girmeyen halk verimlerinde Almanya yer bulmuştur. Buna karşın repertuar türkülerinde Almanya ve şehirleri çok az sayıda yer almıştır. Bununla ilgili ise üzerinden uzun zaman geçtikten sonra bu eserlerin türkü repertuarında yer bulacağı ifade edilebilir. Almanya'nın yer aldığı repertuar dışı türkülerde olduğu gibi Bulgaristan'ın yer aldığı türkülerde de ağır basan temanın gurbet ve sıla hasreti olduğu görülür. Bu temanın söz konusu bölgelerde ağırlık kazanması, XX. yüzyılda Osmanlı'nın toprak kayıpları sonucunda oluşan ayrılıkların izdüşümü olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirmenin ışığında, bölgenin farklı yönleri ile öne çıkmaması, bu dönemlerde yaşanan acılardan önce ortaya konulan türkülerin derlenene kadar yok olduğu yahut ağır basan hüznün duygusu ile unutulduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra bölgelerin anıldığı türküler, Anadolu sahasına taşınarak varyantlaşmış ya da farklı bir versiyona dönüşmüştür.

Cezayir Türküsü olarak bilinen türkü ve Cezayir Havası, çalışmanın ortaya koyduğu veriler ve analizler hakkında önemli bir örnek sayılmıştır. Cezayir adının geçmesine ve çok uzak bir coğrafyaya atıfta bulunmasına karşın bu eser, Bolu, Sivas, Elbistan, Artvin ve Erzurum gibi farklı yerlerde benzer biçimleri ile icra edilmektedir.

Kaynaklar

- Arslan, Ali. "Osmanlılar'da Coğrafi Terim Olarak "Acem" Kelimesinin Manası ve Osmanlı-Türkistan Bağlantısındaki Önemi (XV-XVIII. Yüzyıllar)". *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi Otam*, 8/8 (1997).
- Aslan, Erkan. "Türk Halk Kültüründe Acem Ve Tat Algısı". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XIV/2 (Kış 2014), 197-204.
- Atmaca, Seher. "Tenecioğlu Aşık Hüseyin ve Acem Kızı Türküsü Üzerine Bir Değerlendirme/ An Assessment On Tenecioğlu Aşık Hüseyin And The Folk Song Acem Kızı". *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 22 (2020) 136.
- Başgöz, İlhan. "İran Azerbaycan'ında Türk Hikâye Anlatma Geleneği". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 13(2), (2013), 371-386.
- Bekki, Salahaddin. "Saraybosna ve Anadolu'daki Bazı Türkülerin Benzerlikleri Üzerine". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 28 (2010), 79-116.
- Bozkurt, Giray Saynur. "Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı". *Karadeniz Araştırmaları*, 17 (2008), 1-31.
- Büyükyıldız, Zeki. *Kültür Taşıyıcısı Olarak Türk Halk Müziği TRT ve Özel Radyo Örnekleri* İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.

- Cangür, Ahmet. *Batı Anadolu'da "Efelik ve Eşkiyalık" Türküleri ve Hikâyelerinin Edebi Yönden İncelenmesi*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Çakır, Ömer. "Çankırı'da Yârân Sohbetlerinin Edebî Cephesi Yahut Yârân Edebiyatı". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1, (2013), 151-20.
- Çelik, Aşkın. "İran-Türk Müsiki'si'ne Etnomüzikolojik Yaklaşım". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5/8 (2016), 2987-2994.
- Çevik, Mehmet. (2012). *Türk Kültüründe Değişim Süreci ve Musa Eroğlu*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012
- Çuhadar, C. Hakan. "Müzik ve Müzik Eğitimi". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25/1 (2016), 217-230.
- Duygulu, Melih. *Folklorumuzda Cezayir*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Eroğlu, Furkan Balategin. *Söz ve Müzik Açısından Türkü*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014
- Eroğlu, Türker. "Türkü Nedir?". *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (2017), 78-91.
- Erol, Orkun. *Silifke Halk Oyunlarında Yer Alan Türkülerin Konuları – Silifke Türkülerindeki Motifler ve Semboller*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Esin, Funda. - Sazak, Nilgün. "Türk Folklorünün Müzikal Manada Macar Müziğine Etkisi". *İdil Dergisi*, 5/22 (2016), 587-602.
- Fikaniuk, Alina. "Aşk Konulu Türküler ve Ukrayna Halk Şarkılarında Kültürel Unsur Olarak Bitkiler". *Culture and Civilization*, 1/2 (2022), 97-119.
- Gazimihal, Mahmut Ragıp. *Anadolu Türküleri ve Müzik İstikbalimiz*. İstanbul: Ötügen, 2006.
- Haşhaş, Sinan. *Geleneksel Türk Halk Müziğinde Yörelere Özgü Müzikal Kimlik Saptamaları 'Doğu Anadolu Bölgesi Örneği'* Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- İbrahim, Akram Bakır. *Irak Türkmen Türkülerinde Konu ve Yapı*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- İmik, Ünal - Haşhaş, Sinan. "Müzik Nedir ve Hayatımızın Neresindedir?". *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6/2 (2020), 196-202.
- İstanbul, Serenat. *Kültür Ve Müzik Eğitimi Ögesi Olan Türkülerde Kadın Temasının Analizi* Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Kabaklı, Ahmet. *Edebiyat Türleri Roman, Hikâye, Nazım*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı, 2016.
- Kalaycı, Ünal. "Gürcistan'ın Tsalka (Parmaksız) Rayonunda Yaşayan Urum Türklerinin Dil Ürünlerinden Örnekler". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (2009), 143-161.
- Kara, Hasan. "Rumeli Türkülerinde Coğrafi Motifler". *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi, (03-06 Mayıs 2015)*, Saraybosna, Bosna Hersek. Bildiriler Kitabı s. 823-840
- Kara, Hasan. "Azerbaycan Türkülerinde Coğrafyanın Rolü". *Journal of International Social Research*, 9/47 (2016).
- Karpat, Kemal H. *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009
- Korkmaz, Mehmet Akif. "Bir Müslüman Bosna Köyünün Halk Şarkıları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. (2013).
- Makas, Zeynelâbidin. "Bazı Ermeni Âlimlerinin Türk Dili ve Kültürü Üzerine Samimi İtirafı". *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 2/1 (1987), 110-121.
- Mirzaoğlu, F. Gülay. "Bir Tarihi Türkü: "Cezayir". *Türkbilgi*, 6 (2003), 117-126.
- Muhaceri, Nuran Malta - Şare, Yıldız. "Makedonya Türkleri Tarafından Söylenen Aşk ve Ayrılık Konulu Türküler Üzerine Bir İnceleme". *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1/9 (2017), 347-356.
- Muhaxheri, Nuran Malta. "Türkiye'deki Halk Bilimi Araştırmalarında Kosova Türk Halk Kültürünün Yeri". *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7/13 (2017), 110-128.
- Muratoğlu, Malik. "Nevruz ve Onun Özbek Halk Edebiyatında Terennüm Edilişi" içinde Tural, Sadık ve Kılıç, Elmas. *Nevruz ve Renkler*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1996.

- Nerimanoğlu, Kamil Veli. *Türk Halkbilimi, Dili ve Poetikası, Fikir Hayatı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Özkan, İbrahim. “Bulgaristan Kırcalı’den Derlenen Bir Yemen Türküsü”. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 1/2 (2019), 1-12.
- Öznur, Şevket. “Kıbrıs Yöresine Ait Bir Ağıt: “Arap Ali” ve Varyantları”. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3/1 (2011), 291-302.
- Sipos, Janos. *Anadolu’da Bartok’un İzinde*. çev. Sanat Deliorman. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2009.
- Sirovatka, Oldrich. “Türk Konulu Baladların Çek ve Slovak Sözlü Geleneğindeki Yaygınlığı”. çev. Erika Veresova – Ali Osman Öztürk. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2/3 (2019), 197-214
- Söylemez, Mehmet. “Göç Türküleri: Yunanistan Mübadilleri Örneği”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8/4 (2019), 2545-2563.
- Şahin, Savaş. “Afganistan Sahası Türkmenlerinin Bir Aydım Türü: Noy Noy”. *Milli Folklor*, 17/136 (2022), 215-226.
- Tahsin, Sinan. *Irak-Erbil Yöresi Türkmenlerinin Sözlü Kültür Ürünleri (İnceleme-Metinler)* Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Uğur, Abdullah. “Müzik Coğrafyası: Türkülerdeki Coğrafya”, *BİLİG, Yaz-2015*, 74 (2015), 239-260.
- Uzunöz, Emine. *Tokat Türküleri (İnceleme - Metinler)* Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yıldırım, Dursun. “Balkan Üçlemesi ve Tarih”. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4/6 (2003), 144-160.

Extended Abstract

Within the scope of the research, the folk songs in the TRT repertoire were subjected to examination. The archive, which was systematically created as a result of folk song compilation studies and contains the most reliable folk song texts in the literature, is in the TRT Turkish folk music repertoire. The entire TRT Turkish Folk Music Anthology of Oral Works, which is the last work of the TRT Music Department, selected from the folk songs compiled from the repertoire and turned into a book, constituted the material of the study. Although there are more folk song texts in the digital archive of TRT and various private websites, this source was preferred because it is the most reliable source of folk songs in the Anatolian field. In the research process, document analysis was preferred among the data collection methods and thematic analysis, ethnography (cultural analysis), descriptive analysis and content analysis were used as analysis techniques. The data obtained from the analyses carried out within the scope of the research were separated according to their geography by remaining faithful to the way they are mentioned in folk songs. In this context, thematic analysis was carried out by classifying the countries other than Turkey in the folk songs based on the folk song texts.

In the light of the data obtained, it has been observed that even if Turks do not have political sovereignty in the geographies they know as homeland, they make these places the subject of their folk songs due to cultural unity. It can also be stated that folk songs can be considered as central texts in marking cultural geography. Because, when folk songs are evaluated by focusing on the place references in their texts rather than the regions where they are collected, it is seen that the geography where the cultural traces of folk songs extend goes far beyond the basin of folk song collection. In summary, it has been evaluated that cultural diffusion has reached far beyond today’s known political borders thanks to folk songs, which are an important source in terms of Turkish history and have an exceptional value among intangible cultural heritage.

Syria and Iraq were mentioned more frequently in folk songs compared to other countries. It can be said that the fact that these countries are located in neighbouring geographies to Anatolia is effective in their being mentioned so often. In addition to geographical proximity, it can be stated that Syria and Iraq have played an important role in the emergence of cultural commonalities through religious unity for a long time. In addition to the countries most

frequently mentioned in folk songs, some countries mentioned in a small number of folk songs also attracted attention. Despite the abundance of cultural commonalities, it has been observed that there are countries with a small number of folk songs in the study. It can be said that different reasons come to the fore for each country. Although Arabia contains the geographies where the prophet of Islam lived, it was included in few folk songs. The reason for this may be that these geographies are mentioned more in different types of folk songs. Germany has been included in folk songs that have recently appeared in the literature but have not yet entered the repertoire. On the other hand, Germany and its cities were very few in repertoire folk songs. It can be stated that these works will find a place in the folk song repertoire after a long time. As in the non-repertoire folk songs featuring Germany, the predominant theme in the folk songs featuring Bulgaria is expatriation and homesickness.